

การถอดบทเรียนกระบวนการพัฒนาระบบรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษา เครือข่ายเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS) แปรริว จังหวัดฉะเชิงเทรา

Lessons learned from the development process of Participatory guarantee systems for organic agriculture: A case study of participatory organic agriculture network (PGS), Pad Riew, Chachoengsao province

อดิศักดิ์ อ้าเทศ^{1*}, สุณีพร สุวรรณมณีพงศ์¹ และ ดวงกมล ปานรศทิพ ธรรมาธิวัฒน์¹

Adisak Amthed^{1*}, Suneeporn Suwanmaneepong¹ and Duangkamol Panrosthip Thunmathiwat¹

¹ ภาควิชานวัตกรรมการสื่อสารและพัฒนากาเกษตร คณะเทคโนโลยีการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง 10520

¹ Department of Innovative Communication and Agricultural development, Faculty of Agricultural Technology, King Mongkut's Institute of Technology Ladkrabang, 10520

บทคัดย่อ: การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) บทเรียนกระบวนการพัฒนาระบบรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม(ระบบพีจีเอส) และ 2) ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการพัฒนาระบบรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม วิธีการวิจัยได้แก่ การสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ซึ่งมีผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 18 คน จากการศึกษาพบว่า กระบวนการพัฒนาระบบพีจีเอส เกิดขึ้นควบคู่ไปกับการพัฒนาเครือข่าย แบ่งเป็น 3 กระบวนการ คือ 1) การจัดตั้งเครือข่ายเกษตรกรปลูกผักอินทรีย์เพื่อพัฒนาระบบพีจีเอส 2) การเคลื่อนไหวเครือข่ายและการกำหนดมาตรฐานระบบพีจีเอส โดยการจัดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน เช่น การตรวจประเมินแปลงสมาชิกอบรมให้ความรู้ เป็นต้น และ 3) การเจริญเติบโตของเครือข่ายและการขยายผลระบบพีจีเอส ด้วยการขยายการรับสมัครใหม่และการขยายช่องทางการตลาดในการจำหน่ายผลผลิต รวมถึงภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง ส่วนปัจจัยแห่งความสำเร็จในการพัฒนาระบบพีจีเอสของเครือข่ายนี้ ได้แก่ 1) สมาชิกที่ให้ความสำคัญกับการจัดตั้งเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ 2) การมีส่วนร่วมของทุกภาคี 3) ผู้นำและการบริหารระบบการรับรองและเครือข่าย 4) การพัฒนาความสัมพันธ์และการใช้ประโยชน์จากเครือข่าย และ 5) การรักษาความสัมพันธ์และความต่อเนื่องในการดำเนินงาน

คำสำคัญ: เกษตรอินทรีย์; มาตรฐานเกษตรอินทรีย์; การมีส่วนร่วม; เครือข่าย

ABSTRACT: The objective of this qualitative research were 1) to study Lessons Learned from the Development Process of Participatory Guarantee Systems for Organic Agriculture (PGS) and 2) to determine factors of success in developing a participatory guaranteed systems for organic agriculture. For the method, this study was conducted using focus group discussion, in-depth interview and participant and non-participant observations. Data were collected from 18 key informants. The findings indicated that PGS development process operated concurrently with the network development and was divided into 3 stages, namely: 1) the establishment of a network of organic vegetable farmers for PGS development, 2) Network movement and standardization of PGS by organizing participatory learning process, such as plot auditing of members and training, etc., and 3) network growth and expansion of PGS by expanding the recruitment of new members and marketing channels in the distribution of products including related network partners. Key success factors in the development of the PGS network include: 1) members' attention to the establishment of organic farming networks; 2) participation of all parties; 3) leadership

* Corresponding author: adisak39amthed@gmail.com

Received: date; April 19, 2021 Accepted: date; January 21, 2022 Published: date; June 30, 2022

and management of the certification system and networks; 4) relationship development and network utilization; and 5) maintaining relationships and continuous operation.

Keywords: organic agriculture; organic agriculture standards; participation; network

บทนำ

การทำเกษตรอินทรีย์ในปัจจุบันมีอัตราการขยายตัวอย่างต่อเนื่องและรวดเร็ว เนื่องจากกระแสผู้บริโภคมีความนิยมบริโภคสินค้าเกษตรอินทรีย์เพิ่มมากขึ้น ประเทศไทยมีแนวโน้มการเติบโตด้านการส่งเสริมและการทำเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรโดยพิจารณาจากการเพิ่มขึ้นของพื้นที่การทำเกษตรอินทรีย์ โดยสถานการณ์เกษตรอินทรีย์ปี พ.ศ. 2562 พบว่าทั่วโลกมีพื้นที่ที่ทำเกษตรอินทรีย์ประมาณ 451,875 ล้านไร่ ในขณะที่มีผู้ประกอบการด้านเกษตรอินทรีย์ทั้งหมด 3.1 ล้านราย (Willer et al., 2021) เช่นเดียวกับประเทศไทยในปี พ.ศ. 2562 มีพื้นที่เกษตรอินทรีย์ 531,620.67 ไร่ เพิ่มขึ้นจาก 357,431.25 ไร่ ในปี พ.ศ. 2561 หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 48.73 ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการเพิ่มขึ้นของพื้นที่เพาะปลูกข้าว ขณะที่เกษตรกรทำเกษตรอินทรีย์ ในปี พ.ศ. 2562 มีจำนวน 44,418 ราย เพิ่มขึ้นจาก 15,974 ราย ในปี พ.ศ. 2561 หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 178.06 (คณะกรรมการพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ, 2563) ซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ พ.ศ. 2560 - พ.ศ. 2564 ที่มีเป้าหมายการเพิ่มพื้นที่และจำนวนเกษตรกรที่ทำเกษตรอินทรีย์ เพิ่มสัดส่วนตลาดเกษตรอินทรีย์ภายในประเทศ รวมทั้งยกระดับกลุ่มเกษตรอินทรีย์วิถีพื้นบ้านนำไปสู่การพัฒนาเกษตรอินทรีย์ของประเทศไทย โดยมีการนำระบบรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วมมาปรับใช้ตามวิสัยทัศน์ “ประเทศไทยเป็นผู้นำในระดับภูมิภาคด้านการผลิต การบริโภค การค้าสินค้าและการบริการเกษตรอินทรีย์ที่มีความยั่งยืน และเป็นที่ยอมรับในระดับสากล” (คณะกรรมการพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ, 2560)

ระบบรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (ระบบพีจีเอส) หมายถึง ระบบรับรองเกษตรอินทรีย์ด้วยชุมชน การมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ภายใต้หลักการพื้นฐานความไว้วางใจซึ่งกันและกัน การเป็นเครือข่ายทางสังคม และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Herve, 2014) ซึ่งในช่วงที่ผ่านมาเกษตรกรผู้ผลิตและผู้ประกอบการเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทย มีการนำมาปรับใช้ในการรับรองเกษตรอินทรีย์ เช่น กลุ่มพีจีเอสอินทรีย์สุขใจ จังหวัดนครปฐม กลุ่มสหกรณ์เกษตรอินทรีย์ทพไทย จังหวัดสุรินทร์ และเครือข่ายเลมอนฟาร์ม เป็นต้น (ดุสิต และคณะ, 2559; สรรธรรม และคณะ, 2561) โดยประเทศไทยมีผู้ผลิตเกษตรอินทรีย์ตามระบบพีจีเอสจำนวน 2,029 ราย (Willer et al., 2021) การเติบโตของระบบพีจีเอส ดังกล่าวเกิดขึ้นเนื่องจากระบบการตรวจสอบรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ที่ดำเนินการโดยหน่วยงานอิสระจากภายนอกที่ใช้กันโดยทั่วไป ไม่เหมาะสมกับเกษตรกรที่ทำเกษตรอินทรีย์เพื่อขายในท้องถิ่น ด้วยระเบียบที่เข้มงวด ไม่เปิดโอกาสให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในระบบการตรวจรับรอง และมีค่าใช้จ่ายค่อนข้างสูงในการขึ้นทะเบียน เพื่อให้ได้รับการยอมรับระบบการตรวจรับรอง จึงมีการพัฒนาเป็นรูปแบบการตรวจรับรองเกษตรอินทรีย์ในรูปแบบกลุ่มของเกษตรกร ซึ่งระบบรับรองเริ่มต้นจากการวิเคราะห์สถานการณ์กลุ่ม การเรียนรู้มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ จัดทำแผนผังฟาร์มและวางแผนการผลิต ตรวจเยี่ยมฟาร์ม การออกและได้รับใบรับรอง (จินตนา, 2559) ประกอบกับยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติของรัฐบาลได้ให้การยอมรับและสนับสนุน ระบบพีจีเอสจึงเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมและพัฒนาเกษตรอินทรีย์ รวมถึงเป็นแนวทางหนึ่งในการรับประกันความเป็นอินทรีย์ที่สามารถสร้างแรงจูงใจให้กับเกษตรกรรายย่อยเป็นผู้ผลิต และผู้ประกอบการในการพัฒนาตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์ในท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตามปัญหาของระบบพีจีเอส คือ เกษตรกรไม่เคารพกฎเกณฑ์ ไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกัน ข้อจำกัดในระยะเวลาในการเปลี่ยนแปลงเป็นเกษตรอินทรีย์ (Kaufmann and Vogl., 2018; Hruschka et al., 2021)

เครือข่ายเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS) แปรตัว เกิดขึ้นโดยกลุ่มเกษตรกรที่สมัครใจเปลี่ยนวิถีการทำเกษตร จากเกษตรเคมีมาเป็นเกษตรอินทรีย์ ซึ่งมีกิจกรรมการผลิตพืชผัก และเกษตรผสมผสาน ที่มีการพัฒนาระบบพีจีเอสอย่างต่อเนื่อง ซึ่งปัจจุบันเครือข่ายได้ดำเนินงานโดยความร่วมมือของสมาชิกเครือข่ายที่มีความรู้ความสามารถด้านต่าง ๆ ถ่ายทอดหลักการ แนวคิดและองค์ความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์ให้กับสมาชิกในเครือข่ายและเกษตรกรที่สนใจ การพัฒนามาตรฐานเครือข่ายในการทำระบบพีจีเอส โดยสมาชิกในเครือข่ายได้รับการรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วมทุกคน การบริหารงานโดยสมาชิกในเครือข่าย และสมาชิกในเครือข่ายมีส่วนร่วมในการพัฒนาระบบพีจีเอส โดยการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในการดำเนินงานของเครือข่าย ผลผลิตได้

ตามมาตรฐานระบบพีจีเอสทำให้เกษตรกรที่ทำเกษตรเคมีสนใจเข้าร่วมเครือข่ายเพื่อเปลี่ยนวิถีเป็นเกษตร ระบบพีจีเอส จนเป็นที่ประจักษ์จากเหตุผลและความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษา บทเรียนกระบวนการพัฒนาระบบพีจีเอสเครือข่ายเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS) แปรครัว และปัจจัยแห่งความสำเร็จในการพัฒนาระบบพีจีเอสเครือข่ายเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม(PGS) แปรครัว เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากเครือข่ายเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วมที่ประสบความสำเร็จมาเป็นต้นแบบในการขยายระบบพีจีเอสให้มีความแพร่หลายและพัฒนาไปสู่เกษตรกรและเครือข่ายอื่น ๆ ซึ่งสอดคล้องยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ พ.ศ. 2560 - พ.ศ. 2564

วิธีการศึกษา

ผู้ให้ข้อมูลหลัก

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักแบบเฉพาะเจาะจง คือ คณะกรรมการบริหารเครือข่ายเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS) แปรครัว จำนวน 8 คน ตัวแทนสมาชิกรุ่นที่ 1 ปีพ.ศ. 2559 ที่ยังเป็นสมาชิก และตัวแทนสมาชิก ปีพ.ศ. 2561 - 2562 จำนวนรุ่นละ 3 คน โดยพิจารณาจากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมตั้งแต่ครั้งแรกจนถึงปัจจุบันและจากชนิดของกิจกรรมการผลิตที่แตกต่างกัน คือ พืชผัก ไม้ผล และข้าว และเจ้าหน้าที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน 1 คน ซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบในการส่งเสริมสนับสนุน รวมทั้งหมดจำนวน 18 คน โดยขั้นตอนในการศึกษาดังนี้

วิธีการเก็บข้อมูล

ขั้นที่ 1 สำรวจพื้นที่ดำเนินกิจกรรมการพัฒนาระบบรับรองเครือข่ายเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS) แปรครัว ใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ตามกิจกรรมที่เครือข่ายดำเนินการเพื่อรับรองระบบพีจีเอส เช่น การอบรมสมาชิกใหม่ กิจกรรมเอามื้อสามัคคี การประชุมประจำเดือน การตรวจแปลงสมาชิก กิจกรรมอบรมความรู้ เป็นต้น โดยมีการสังเกตทุกกิจกรรมในช่วงของการลงพื้นที่วิจัย เพื่อศึกษาบริบทและกระบวนการพัฒนาระบบพีจีเอสของเครือข่าย

ขั้นที่ 2 กำหนดประเด็นในการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม เพื่อใช้ในการถอดบทเรียนเครือข่ายเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS) แปรครัว ตั้งแต่จุดเริ่มต้นในการพัฒนาระบบพีจีเอส ปัญหาของเครือข่าย การกำหนดมาตรฐานรับรอง การออกใบรับรอง และการจัดการตลาด

ขั้นที่ 3 สัมภาษณ์เชิงลึก โดยเก็บรวบรวมกับผู้ให้ข้อมูลหลัก 18 คน เพื่อค้นหาการพัฒนาระบบพีจีเอส ปัญหาของเครือข่าย การกำหนดมาตรฐานรับรอง และปัจจัยความสำคัญแห่งความสำเร็จในการพัฒนาระบบพีจีเอส

ขั้นที่ 4 สนทนากลุ่มครั้งที่ 1 โดยผู้วิจัยใช้การตั้งคำถาม ระดมความคิด และสะท้อนข้อมูลการพัฒนาระบบพีจีเอสเครือข่ายเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS) แปรครัว กับคณะกรรมการเครือข่าย และเจ้าหน้าที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนฯ รวมทั้งหมด 9 คน ตามประเด็นดังนี้ การก่อตั้งเครือข่ายพร้อมกับการกำหนดมาตรฐานรับรอง การเคลื่อนไหวเครือข่ายและการขับเคลื่อนระบบพีจีเอส หลังจากสนทนากลุ่มครั้งที่ 1 ผู้วิจัยได้สรุปรวบรวมข้อมูล และตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลเพื่อดำเนินการศึกษาในขั้นต่อไป

ขั้นที่ 5 สนทนากลุ่มครั้งที่ 2 ดำเนินการโดยทบทวนเนื้อหาจากการสนทนากลุ่มครั้งที่ 1 และสนทนาเพิ่มเติมในประเด็นที่ยังไม่สมบูรณ์ ได้แก่ ด้านการเจริญเติบโตและการขยายผลการรับรองสู่ภายนอก และปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาระบบรับรองเครือข่ายเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS) แปรครัว กับคณะกรรมการเครือข่าย และเจ้าหน้าที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนฯ รวมทั้งหมด 9 คน

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลโดยการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) โดยผู้วิจัยออกแบบวิธีการเก็บรวบรวม ด้วยการพิจารณาบุคคล แหล่งสถานที่ และแหล่งเวลา รวมทั้งวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่แตกต่าง ได้แก่ การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาที่ได้จากการศึกษาปรากฏการณ์ที่อยู่ภายใต้บริบทของพื้นที่ พร้อมกับการจำแนกจัดระเบียบของข้อมูลโดยใช้หลักความเป็นเหตุเป็นผล อาศัยการตีความเนื้อหาจากเรื่องราวที่ปรากฏ และเชื่อมโยง

ความเกี่ยวข้องของข้อมูลโดยการนำเสนอเชิงพรรณนาในลักษณะบรรยาย (สุภางค์, 2554) ซึ่งการวิจัยได้ดำเนินการในช่วงเดือน พฤษภาคม – พฤศจิกายน พ.ศ. 2563

ผลการศึกษา

บทเรียนกระบวนการพัฒนาระบบฟิชีเอสเครือข่ายเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS) แปรดรีว

ผลการศึกษาพบว่ากระบวนการพัฒนาระบบฟิชีเอสดำเนินการไปพร้อมกับการพัฒนาเครือข่ายเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS) แปรดรีว แบ่งเป็น 3 กระบวนการ คือ 1) การจัดตั้งเครือข่ายเพื่อพัฒนาระบบฟิชีเอส 2) การเคลื่อนไหวเครือข่ายและการกำหนดมาตรฐานระบบฟิชีเอส และ 3) การเจริญเติบโตของเครือข่ายและการขยายผลระบบฟิชีเอส สามารถอธิบายได้ดังนี้

1. การจัดตั้งเครือข่ายเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS) แปรดรีวเพื่อพัฒนาระบบฟิชีเอส

ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2559 เครือข่ายเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS) แปรดรีว เริ่มจากกลุ่มเกษตรกรผลิตผักมาตรฐานเกษตรปลอดภัยสูงเบอร์ 8 และเกษตรกรทั่วไปของจังหวัดฉะเชิงเทราที่มีความสนใจในระบบฟิชีเอส เพื่อต้องการปลูกผักอินทรีย์ที่ปลอดภัยไว้สำหรับบริโภคเอง ด้วยกลุ่มมีความตระหนักเกี่ยวกับความปลอดภัยในสุขภาพ ประกอบกับประสบปัญหาความไม่เข้าใจและค่าใช้จ่ายในการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ที่ใช้อยู่ทั่วไป จึงทำให้มีความสนใจในระบบฟิชีเอส อีกทั้งมีความต้องการขยายช่องทางการตลาดของสินค้าเกษตรอินทรีย์ เกษตรกรในพื้นที่จึงรวมกลุ่มกัน จำนวน 30 คน เพื่อเข้ารับการอบรมระบบฟิชีเอสกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ (สสส.) ที่ดำเนินการในลักษณะการอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับหลักการสำคัญของระบบฟิชีเอส ตั้งแต่การให้ความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์ การกำหนดมาตรฐานเพื่อความปลอดภัยตามมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ การแนะนำการจัดทำแปลงเพาะปลูกการผลิตปุ๋ยอินทรีย์และชีวภัณฑ์เพื่อใช้ในแปลงเกษตร และการฝึกตรวจแปลงเกษตรอินทรีย์ของสมาชิกกลุ่ม ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นการเตรียมตัวสู่การร่วมกันกำหนดมาตรฐานการรับรองฟิชีเอสของเครือข่ายที่จะใช้จริงต่อไป

จากการอบรมทำให้มีเกษตรกร จำนวน 13 คน ผ่านการตรวจรับรองแปลงเกษตรอินทรีย์และได้รับใบรับรองในระบบฟิชีเอส จึงได้เริ่มจัดตั้งกลุ่มในชื่อ เกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS) ฉะเชิงเทรา โดยมีเป้าหมายในการจัดตั้งเพื่อการผลิตพืชผักเกษตรอินทรีย์เน้นความยั่งยืนด้านสังคม คือ เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ผลผลิต ความสัมพันธ์ในชุมชน ด้านเศรษฐกิจ คือ พัฒนาเศรษฐกิจชุมชน การสร้างรายได้ และด้านสิ่งแวดล้อม คือ การฟื้นฟูดิน น้ำ ระบบนิเวศเกษตร ในช่วงเริ่มแรกยังไม่มีมีการจัดทำโครงสร้างการบริหารกลุ่ม การบริหารมีเพียงประธานกลุ่มคนเดียว โดยมีนายนิรุจน์ ศรีเกษม เป็นประธานกลุ่ม มีการดำเนินการในการเรียนรู้ร่วมกันในการวางแผน ออกแบบตราสัญลักษณ์ องค์ความรู้การทำเกษตรในระบบฟิชีเอส โดยผลผลิตในปีแรกของการจัดตั้งกลุ่มเน้นเพื่อการบริโภคในครัวเรือน ส่วนที่เกินจึงมีการจำหน่ายในชุมชน และพื้นที่ใกล้เคียงภายในจังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งมีนโยบายสนับสนุนสินค้าเกษตรอินทรีย์อยู่แล้วตามมาตรฐานเกษตรปลอดภัยสูงเบอร์ 8 ฉะเชิงเทรา โดยมีจุดจำหน่าย ได้แก่ ตลาดนัดหน้าศาลากลางจังหวัด โรงพยาบาลพนมสารคาม เป็นต้น

วัตถุประสงค์ร่วมของการจัดตั้งเครือข่าย

1) สมาชิกเครือข่ายต้องการปลูกผักอินทรีย์ที่มีคุณภาพและปลอดภัยไว้บริโภคในครัวเรือน เพื่อลดปัญหาสุขภาพจากการบริโภคและการทำเกษตรเคมี เมื่อเหลือจากบริโภคก็แจกจ่าย แบ่งปันให้เพื่อนบ้านใกล้เคียงในชุมชน และจำหน่ายเป็นรายได้เสริม สร้างเครือข่ายของผู้ปลูกและผู้บริโภคผลผลิตทางการเกษตรอินทรีย์ที่มีคุณภาพ เพิ่มอำนาจต่อรองทางการค้า สินค้าปลอดภัยตลอดกระบวนการผลิต และพึ่งพาตนเองได้ ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

2) เพื่อสร้างเครือข่ายในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ องค์ความรู้ระบบฟิชีเอส ซึ่งองค์ความรู้จะเกิดจากสมาชิกในเครือข่ายที่มีความรู้และประสบการณ์คอยชี้แนะให้คำปรึกษาการแลกเปลี่ยนร่วมกัน ตลอดจนเป็นแหล่งรองรับองค์ความรู้จากหน่วยงานสนับสนุน เช่น การกำจัดแมลงศัตรูพืช การทำปุ๋ยหมัก การเลี้ยงชันโรง เป็นต้น

3) เพื่อตอบสนองความต้องการของเกษตรกรในพื้นที่ ที่มีความประสงค์จะทำเกษตรอินทรีย์ และประสงค์จะเข้าร่วมกับเครือข่ายเพื่อขอรับรองมาตรฐานระบบฟิชีเอสกับทางเครือข่าย ซึ่งในการรับรองสมาชิกต้องผ่านการควบคุมคุณภาพตามมาตรฐานของเครือข่าย

2. การเคลื่อนไหวก่อข่ายเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS) แปรริ้ว และการกำหนดมาตรฐานระบบพีจีเอส

ปี พ.ศ. 2560 มีการเปลี่ยนชื่อกลุ่มเป็นเครือข่ายเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS) แปรริ้ว เนื่องจากจำนวนสมาชิกที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และขยายไปยังอำเภอต่าง ๆ ของจังหวัดฉะเชิงเทรา จึงพัฒนาเป็นเครือข่ายทำเกษตรอินทรีย์ในระบบพีจีเอส การรับสมัครเข้าใหม่เป็นไปตามกระบวนการรับรองมาตรฐาน เปลี่ยนแปลงตราสัญลักษณ์ เพื่อปรับให้เป็นรูปแบบสากลซึ่งได้รับการเห็นชอบจากสมาชิก ต่อมาศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนฯ สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริได้เข้ามาสนับสนุนงบประมาณ ในการจัดอบรมให้กับเกษตรกรที่มีความประสงค์จะเข้าร่วมเป็นสมาชิกเครือข่าย โดยมีรายละเอียดในขั้นตอนการเคลื่อนไหวก่อข่าย ดังนี้

2.1 การกำหนดโครงสร้างการทำงานของเครือข่าย

การกำหนดโครงสร้างการทำงานอย่างเป็นทางการโดยมีมติในที่ประชุมเครือข่ายกับสมาชิกที่เข้าร่วมการประชุม กำหนดตำแหน่งและสมาชิกในเครือข่ายเป็นคณะกรรมการเครือข่าย ซึ่งแต่ละตำแหน่งต่างมีหน้าที่สำคัญในการขับเคลื่อนเครือข่ายและผลิตผลผลิตเกษตรอินทรีย์ออกสู่ผู้บริโภคอย่างปลอดภัยในระบบพีจีเอสโดยมีโครงสร้าง ดังนี้ 1.ประธานเครือข่าย 2.ที่ปรึกษา 3.เลขานุการ 4.ฝ่ายปฏิคม 5.ฝ่ายประชาสัมพันธ์ 6.ฝ่ายวิชาการ 7.ฝ่ายการตลาด 8.ฝ่ายการเงิน และหน่วยงานสนับสนุน

2.2 การจัดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน

การจัดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในเครือข่ายโดยอาศัยการมีส่วนร่วมของสมาชิกและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง กล่าวคือ มีการประชุมเสนอความคิดเห็นกับสมาชิก สมาชิกมีส่วนร่วมและเข้าร่วมกิจกรรมเครือข่าย เป็นการพัฒนาศักยภาพขีดความสามารถในการทำระบบพีจีเอสและสร้างความสัมพันธ์ในเครือข่ายให้เข้มแข็งเคลื่อนไหวก่อข่ายอย่างต่อเนื่องผ่านกิจกรรม ดังนี้

1) กิจกรรมการตรวจประเมินแปลงสมาชิก การตรวจแปลงของสมาชิกเป็นการตรวจเพื่อให้ได้ใบรับรองโดยการร่วมกันตรวจรับรอง ด้วยการเยี่ยมสมาชิกเครือข่ายและมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างเจ้าของแปลงและผู้ตรวจ จากนั้นเจ้าของแปลงต้องทบทวนแปลงของตนเองเพื่อพัฒนาให้ดีขึ้นตามคำแนะนำและตรงตามมาตรฐานเครือข่าย ดัง Figure 1

Figure 1 Checking agricultural plots of participatory organic agriculture networks (PGS) Pad Riew

2) กิจกรรมการอบรมและการศึกษาดูงาน เช่น การผลิตปุ๋ยหมัก การผลิตน้ำหมักชีวภาพ การป้องกันแมลงศัตรูพืช และการปลูกผักระบบพีจีเอส รวมถึงการตลาดและการบรรจุภัณฑ์สินค้า

3) กิจกรรมงานแลกเปลี่ยนเรียนรู้การทำระบบพีจีเอส การลงแขกหรือเอามื้อสามัคคีการทำเกษตรอินทรีย์และสืบสานประเพณีการทำนายนยุค เพื่อเปิดเวทีให้หน่วยงานราชการหรือผู้ประกอบการได้พบปะเครือข่ายเกษตรกรในการพัฒนาองค์ความรู้การทำเกษตรอินทรีย์ และเพิ่มโอกาสทางการตลาด ดังคำพูดของสมาชิกที่ว่า “งานวันนี้ทำให้สมาชิกในเครือข่ายและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องพบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันและสร้างความสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง”

4) การประชุมประจำเดือน โดยการกำหนดวันอังคารในสัปดาห์สุดท้ายของทุกเดือน ซึ่งเป็นการประชุมกับสมาชิกเครือข่ายเพื่อชี้แจงข้อมูลข่าวสารการดำเนินงาน สรุปปัญหาที่พบเพื่อหาข้อสรุป และลงมติร่วมกัน รวมทั้งการรวบรวมข้อเสนอแนะเพื่อ

นำไปสู่การปรับปรุงการดำเนินงานของเครือข่าย ดังคำพูดของสมาชิกที่ว่า “การประชุมประจำเดือน ทำให้สมาชิกในเครือข่ายได้มารับรู้ข่าวสาร และแจ้งปัญหาที่เกิดขึ้นในระหว่างเดือน พร้อมหาแนวทางร่วมกัน อีกทั้งเป็นการแลกเปลี่ยนการทำการเกษตร”

2.3 การจัดการระบบข้อมูลข่าวสารในการติดต่อสื่อสาร

ช่องทางการติดต่อสื่อสารภายในเครือข่ายโดยการติดต่อทางแอปพลิเคชันไลน์ ทางโทรศัพท์ และการกระจายข่าวสารโดยสมาชิกกลุ่มเกษตรกรในพื้นที่ด้วยการบอกต่อ โดยการแจ้งข้อมูลข่าวสารจะเป็นการแจ้งจากคณะกรรมการเครือข่ายไปยังหัวหน้ากลุ่มในแต่ละกลุ่มย่อย โดยกระจายข่าวสารไปยังสมาชิกกลุ่มในการรับรู้ข่าวสาร ความเคลื่อนไหว และรวมถึงกิจกรรมต่าง ๆ ภายในเครือข่าย เช่น การอบรมความรู้ทางการเกษตร การประชุมประจำเดือน และการตรวจแปลงสมาชิก เป็นต้น ทำให้เครือข่ายดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

2.4 การกำหนดมาตรฐานระบบพีจีเอสของเครือข่าย

แกนนำสมาชิกร่วมกันกำหนดมาตรฐานระบบพีจีเอส โดยอ้างอิงจากต้นแบบมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ มกษ. 9000 เล่ม 1-2552 เกษตรอินทรีย์ จึงได้มาตรฐานระบบพีจีเอสเป็นโครงร่าง และนำเสนอในที่ประชุมเครือข่ายเพื่อลงมติเห็นชอบในมาตรฐาน 14 ข้อ แต่อย่างไรก็ตามมีการปรับแก้ไขมาตรฐานเพิ่มเติมวันที่ 24 กันยายน พ.ศ. 2562 มีมติในที่ประชุมให้เพิ่มเติมมาตรฐานระบบพีจีเอสเครือข่าย เนื่องจากมีจำนวนสมาชิกเพิ่มมากขึ้น และเป็นการรักษามาตรฐานเครือข่าย ในด้านสิ่งแวดล้อมและด้านคุณธรรมจริยธรรมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ควบคู่ไปกับการยกระดับคุณภาพผลผลิตของเครือข่าย ซึ่งปัจจุบันมาตรฐานระบบพีจีเอสเครือข่ายมี 19 ข้อ ดัง Table 1

Table 1 Comparison of PGS standards of participatory organic agriculture networks (PGS) Pad Riew

14 Items of PGS Standards	19 Items of PGS Standards
1. A farm must be ready to be improved for organic agriculture – vegetables for a year and fruits for 1.5 years.	1. A farm has a period of time to convert agrochemical to organic agriculture - vegetables for a year and fruits for 1.5 years.
2. A farm must not use any synthetic chemicals throughout the production chain.	2. A farm must not use any synthetic chemical throughout the production chain.
3. A farm must have Indicators that measure ecological integrity in plots, such as insects, worms, earthworms, birds, aquatic animals, etc.	3. A farm must have indicators that measure ecological integrity in plots, such as insects, worms, earthworms, birds, aquatic animals, etc.
4. A farm must have clear barriers by considering crops and growing areas.	4. A farm must have clear barriers by considering crops and growing areas.
5. After some areas have been converted to organic agriculture, a farm must not grow the same types of plants (parallel production) in that organic farms.	5. After some areas have been converted to organic agriculture, a farm must not grow same types of plants (parallele production) in that organic farms.
6. A farm must have a water management system that is safe from contamination.	6. A farm must have a water management system that is safe from contamination
7. A farm must keep farm records.	7. A farm must keep farm records.

Table 1 Comparison of PGS standards of participatory organic agriculture networks (PGS) Pad Riew

14 Items of PGS Standards	19 Items of PGS Standards
8. A farm must use seeds from reliable sources.	8. A farm must use seeds from certified and reliable sources and must not use GMO seeds.
9. A farm must have an organized place and be safe to store equipment.	9. A farm must have an organized place and be safe to store equipment.
10. A farm must have clean and safe production management.	10. A farm must have clean and safe production management from the plot production to consumers.
11. A farm must have medicinal plants, at least three plants in the agricultural areas.	11. A farm has medicinal plants, at least three plants in the agricultural areas.
12. A farm must have justice in labour for both humans and animals.	12. A farm has justice in labours for both humans and animals.
13. A farm must not bring materials and equipment used with chemicals in organic agriculture.	13. A farm must not bring materials and equipment used with chemicals in organic agriculture.
14. A farm must follow the philosophy of the sufficiency economy.	14. A farm must follow the philosophy of the sufficiency economy.
	15. A farm must have microbial culture used to prevent and eliminate diseases and insect pests and to increase crop yields in their own plots.
	16. A farm must have a house for making compost and bio-fermented water to increase crop yields as appropriate.
	17. A farm must maintain the balance of nature without toxic farm chemicals.
	18. A farm must plant perennials in their plots as appropriate to create a pleasant environment.
	19. A farm must have ethics and morality and cooperate with the network for public benefit activities.

2.5 การรับรองมาตรฐานเครือข่ายและการจัดทำเอกสาร

การรับรองมาตรฐานของเครือข่าย มีขั้นตอนการรับรองสำหรับสมาชิกใหม่ 6 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การสมัครเข้าร่วมอบรมและเข้าเครือข่าย 2) การเรียนรู้โดยสมาชิกใหม่ต้องผ่านการอบรมความรู้เกษตรอินทรีย์และระบบพีจีเอส 3) การตรวจประเมินแปลง 4) อนุมัติพร้อมการมอบใบรับรอง 5) การเพิ่มเติมความรู้เกษตรอินทรีย์และการตลาด และ 6) การทวนสอบแปลง ดัง **Figure 2** ซึ่งในการรับรองมาตรฐานพีจีเอส จะมีเอกสารที่ใช้ประกอบการรับรองดังนี้ คือ 1) ใบสมัคร 2) สมุดบันทึกแปลง 3) แบบฟอร์มการตรวจประเมินแปลงสมาชิกเป็นลักษณะแบบ Checklist 4) ใบรับรองมาตรฐาน และ 5) บัญชีรายชื่อสมาชิก ซึ่งเอกสารต่างๆ มีส่วนสำคัญในการตรวจสอบย้อนกลับการทำเกษตรอินทรีย์ได้ โดยการจัดทำเอกสารเครือข่าย ได้นำต้นแบบของเอกสารจากมูลนิธิเกษตรอินทรีย์ไทย

มาปรับใช้ให้เข้าใจง่ายและสอดคล้องกับบริบทชุมชนเกษตรอินทรีย์ในจังหวัดฉะเชิงเทรา และนำเข้าสู่ประชุมเครือข่ายเพื่อลงมติรับรองการใช้งานเอกสาร Figure 3

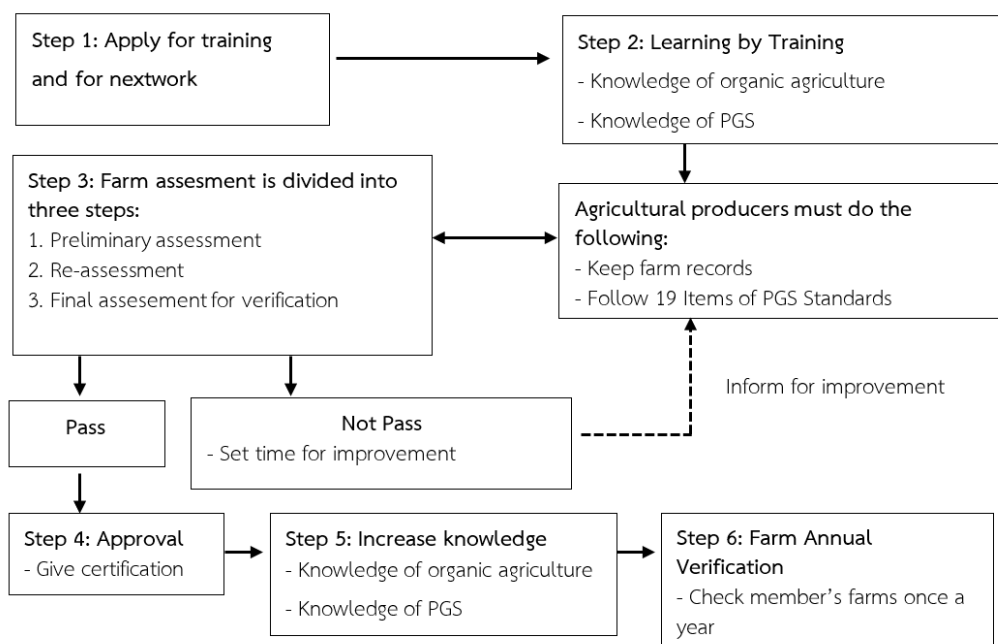

Figure 2 Certification approval process of PGS standards of participatory organic agriculture networks (PGS) Pad Riew

Figure 3 Document sample of participatory organic agriculture networks (PGS) Pad Riew

2.6 บทลงโทษของเครือข่าย

กรณีสมาชิกมีการทำผิดมาตรฐานระบบพีจีเอสของเครือข่าย 19 ข้อ หรือทำให้เครือข่ายเสื่อมเสียชื่อเสียง ซึ่งบทลงโทษเป็นการลงมติในที่ประชุมจากสมาชิกเครือข่ายอธิปไตยได้ดังนี้ ขั้นที่ 1 สถานเบา การตักเตือนด้วยวาจา ขั้นที่ 2 สถานกลาง การเตือนลายลักษณ์อักษร และขั้นที่ 3 สถานหนัก การให้ออกจากเครือข่าย กล่าวคือถ้าพิสูจน์ได้ว่าผิดโดยเจตนา “ให้ออก” ยกเลิกใบรับรอง แต่สามารถกลับเข้าเครือข่ายได้โดยเว้นระยะเวลา 2 ปีนับจากวันที่ออกจากเครือข่าย โดยต้องเริ่มกระบวนการรับเข้าเครือข่ายใหม่ทั้งหมด

2.7 ตราสัญลักษณ์และใบรับรองมาตรฐาน

ตราสัญลักษณ์และใบรับรองมาตรฐานเป็นสิ่งบ่งชี้เพื่อสร้างความมั่นใจในมาตรฐานสินค้าของเครือข่ายให้กับผู้บริโภค ซึ่งจะนำไปสู่การเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้า และเป็นการขยายช่องทางการตลาดที่หลากหลาย นอกจากนี้ยังเป็นการทำให้สมาชิกเกิดความ

ภาคภูมิใจในการใช้สัญลักษณ์และใบรับรองมาตรฐานของเครือข่าย โดยแบบที่ 1 เริ่มใช้ในปี พ.ศ. 2559 – พ.ศ. 2559 และจากนั้นมีการพัฒนาตราสัญลักษณ์ขึ้นมาใหม่เพื่อให้ทันสมัย เข้าใจง่ายและเป็นสากลยิ่งขึ้น โดยแบบที่ 2 เริ่มใช้ในปี พ.ศ. 2560 - ปัจจุบัน โดยการลงประชามติในที่ประชุมของสมาชิกก่อนนำไปใช้งานจริง ดัง Figure 4

Figure 4 Symbol of participatory organic agriculture networks (PGS) Pad Riew

ปัจจุบันตราสัญลักษณ์ออกแบบเพื่อแสดงว่าเป็นเครือข่ายเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS) แปรริ้ว ให้สมาชิกใช้สำหรับทำเป็นสัญลักษณ์ ติดเสื้อ หมวก หรือป้ายประชาสัมพันธ์ สำหรับสมาชิกเท่านั้นและใบรับรองระบบการรับรองเลขที่ รหัสแปลง ที่ตั้งแปลง พื้นที่แปลงผลิต วันที่ออกใบรับรองและวันหมดอายุ ซึ่งการลงนามในใบรับรองมาตรฐาน จะประกอบด้วยตัวแทนจาก 3 ภาคส่วนคือ 1) ตัวแทนเกษตรกร (ประธานเครือข่าย) 2) ตัวแทนผู้บริโภค (นายกเทศมนตรีตำบลพนมสารคาม) 3) ตัวแทนนักวิชาการ (ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนฯ) ซึ่งมีอายุใบรับรอง 3 ปี นับจากวันที่ออกใบรับรองจากเครือข่าย การต่ออายุใบรับรอง นับจากวันที่ผ่านการตรวจแปลงเป็นที่ยอมรับจากเครือข่าย ดังคำพูดของสมาชิกที่ว่า “ตราสัญลักษณ์และใบรับรองมาตรฐานเครือข่าย ทำให้ลูกค้ามั่นใจในสินค้าของเรามากขึ้น เวลาขายก็จะวางใบรับรองมาตรฐานไว้หน้าร้านลูกค้าจะได้เห็นชัดๆ”

3. การเจริญเติบโตของเครือข่ายเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS) แปรริ้ว และการขยายผลระบบพีจีเอส

ปัจจุบันจากข้อมูลของเครือข่าย พบว่า ในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2564 เครือข่ายมีจำนวนสมาชิกทั้งหมด 273 คน ในจังหวัดฉะเชิงเทรา และจังหวัดใกล้เคียง คือ จังหวัดปราจีนบุรี และจังหวัดชลบุรี ดัง Figure 5 โดยการประชาสัมพันธ์ไปยังสมาชิกрайเก่า และจากการบอกต่อของสมาชิก ด้วยเครือข่ายมีผลการดำเนินงานที่เป็นที่ประจักษ์จึงทำให้มีคนสนใจสมัครสมาชิกเพิ่มขึ้นทุกปี โดยมีการจัดตั้งการบริหารงานที่มีโครงสร้างการทำงานเครือข่ายอย่างชัดเจน ซึ่งจำนวนอายุของใบรับรองขยายอายุใบรับรองจาก 2 ปี เพิ่มขึ้นเป็น 3 ปี เนื่องจากการตรวจรับรองในแต่ละครั้งใช้งบประมาณจำนวนมาก ประกอบกับสมาชิกที่เพิ่มมากขึ้นทำให้ต้องมีการขยายอายุใบรับรอง และการพัฒนาช่องทางการตลาดที่มากขึ้น เช่น ร้าน Golden place บริษัทสยามแม็คโคร และ Big C เป็นต้น การปรับมาตรฐานระบบพีจีเอสเพิ่มจาก 14 ข้อเป็น 19 ข้อ ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ซึ่งการปรับเปลี่ยนมาตรฐานระบบพีจีเอสทุกขั้นตอนเป็นการประชุมเครือข่ายและได้รับความเห็นชอบจากสมาชิกเครือข่ายเป็นเสียงส่วนใหญ่ ประกอบกับผลผลิตเกษตรอินทรีย์จำนวนมากพร้อมกับตลาดที่รองรับผลผลิตด้วยความมั่นใจในคุณภาพมาตรฐานของผู้บริโภคที่มีต่อสินค้าของเครือข่าย และปัจจุบันเครือข่ายได้ดำเนินกิจกรรมโดยอาศัยการมีส่วนร่วมของสมาชิกที่มีความรู้ความสามารถด้านต่าง ๆ ถ่ายทอดหลักการแนวคิดและองค์ความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์ให้แพร่ขยายในพื้นที่บริเวณใกล้เคียงและเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ในจังหวัดอื่น ๆ มีการหาตลาดและช่องทางการขายที่หลากหลาย โดยมีผู้สนับสนุนเปิดพื้นที่ให้นำสินค้าไปวางจำหน่าย ตลอดจนส่งสินค้าเข้าไปจำหน่ายในห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่

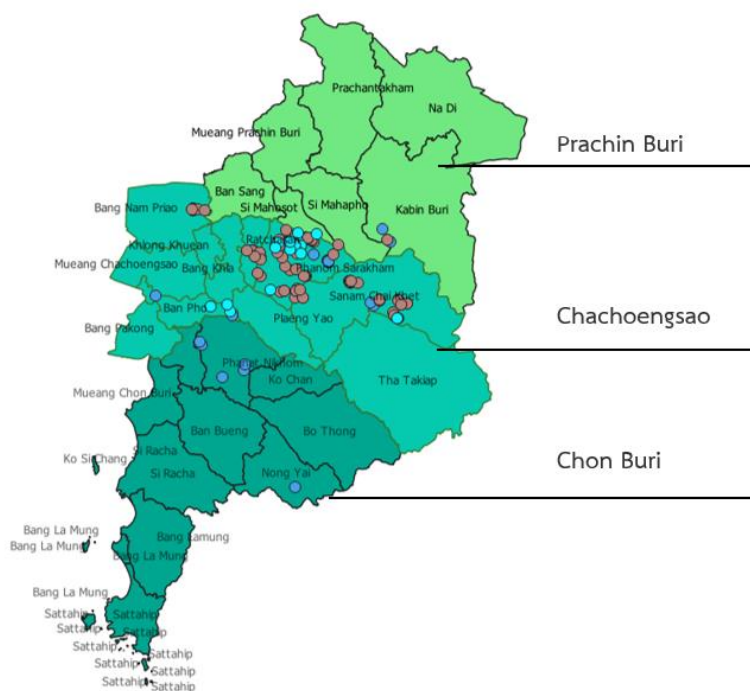

Figure 5 Map exhibiting the distribution of members in participatory organic agriculture networks (PGS) Pad Riew

ซึ่งในขั้นตอนนี้สามารถอธิบายรายละเอียดการดำเนินการของเครือข่ายได้ดังนี้

3.1 การขยายการรับสมัครใหม่ของเครือข่าย

เนื่องจากมีเกษตรกรสนใจเพิ่มมากขึ้นในการทำระบบพีจีเอส เพราะความต้องการของตลาดเพิ่มมากขึ้นในสินค้าของเครือข่าย ดังนั้นเครือข่ายจึงเปิดรับสมัครใหม่เครือข่ายมีการจัดอบรมทุกปีในช่วงเดือนมิถุนายน โดยจะมีการประชาสัมพันธ์ การรับสมัครเข้าอบรม ผ่านสมาชิก และการบอกต่อ โดยสมาชิกใหม่แรกเริ่มต้องมีใจรักในการทำเกษตรอินทรีย์และพร้อมเปลี่ยนแปลงเน้นให้สมาชิกยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตและการทำเกษตร เพื่อให้ได้มาตรฐานระบบพีจีเอสเครือข่ายเดียวกัน สมาชิกใหม่ต้องผ่านกระบวนการการรับรองมาตรฐานเครือข่าย ดังคำพูดของสมาชิกที่ว่า “ตอนที่ไปสมัครใหม่ของเครือข่ายยังไม่รู้อะไรเลย แต่อยากที่จะทำเกษตรอินทรีย์ไว้บริโภคเองเหลือแล้วจึงจะขาย เพื่อนบ้านที่เป็นสมาชิกเครือข่ายอยู่แล้วชวนเลยมาอบรมดู”

3.2 การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก

การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก เครือข่ายได้รับความร่วมมือจากองค์กรภาคีที่เกี่ยวข้องทั้งด้านการผลิตและการตลาด โดยหน่วยงานสนับสนุนหลัก คือ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนฯ โดยสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินกิจกรรมของเครือข่าย ตลอดจนเป็นหน่วยงานหลักในการจัดอบรมสมาชิกเพิ่มพูนความรู้ในด้านการทำเกษตรอินทรีย์ ดังคำพูดของเจ้าหน้าที่ที่ว่า “ทางศูนย์เปรียบเสมือนพี่เลี้ยงที่คอยเป็นที่ปรึกษาและสนับสนุนองค์ความรู้ งบประมาณบางส่วนในการดำเนินกิจกรรม” นอกจากการสนับสนุนของศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนฯ แล้วยังมีกรมวิชาการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร นอกจากนี้ยังมีเครือข่ายในการจำหน่ายสินค้า ได้แก่ ร้าน Golden place บริษัทสยามแม็คโคร Big C และ ปตท. รุ่งพิทักษ์ปิโตรเลียม สนับสนุนเครือข่ายด้วยเช่นกัน โดยหน่วยงานสนับสนุนมีส่วนร่วมในการส่งเสริมองค์ความรู้ การตลาด และวิทยากร เป็นต้น

3.3 การขยายช่องทางการตลาด

การขยายช่องทางการตลาดของเครือข่าย ดำเนินการโดยการประสานความร่วมมือกับพื้นที่ขายภายในชุมชน ส่วนตลาดนอกพื้นที่ ซึ่งได้แก่ ร้าน Golden place บริษัทสยามแม็คโคร และ Big C โดยที่กล่าวมาแล้วจะเป็นในลักษณะของการประสานจากฝ่ายจัดซื้อของหน่วยงาน ที่ติดต่อเข้ามายังเครือข่าย เนื่องจากคุณภาพผลผลิต และเชื่อมั่นในมาตรฐาน และระบบรับรองของเครือข่าย

เกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS) แปดรีว ที่สามารถตรวจสอบย้อนกลับได้ โดยทางเครือข่ายจะประสานงานไปยังสมาชิกที่มีความพร้อมในกำลังการผลิตจำนวนมากและการเรียนรู้เพิ่มเติมตามหน่วยงานกำหนด

ในส่วนการจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตรของสมาชิกเครือข่ายรายใหม่หรือรายย่อยที่ยังไม่มีช่องทางจัดจำหน่ายเครือข่ายจะชี้แนะช่องทางจัดจำหน่ายผลผลิตที่มีอยู่ในพื้นที่ เช่น บั้ม ปตท. ที่ว่าการอำเภอพนมสารคาม ตลาดนัดชุมชนและตลาดศาลากลางจังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นต้น ดังคำพูดของสมาชิกที่ว่า “ตอนแรกป้ามีผลผลิตก็ขายหน้าบ้าน ตามหมู่บ้านบ้าง แต่เมื่อทางเครือข่ายได้มีที่ขายเพิ่มมากขึ้น ก็แนะนำให้ป้ามาขายที่ตลาดบั้ม ปตท. ป้าก็เอาผักในสวนตนเองมาขายทุกครั้ง” Figure 6

Figure 6 Organic agricultural products distribution channel for members in participatory organic agriculture networks (PGS) Pad Riew

จากกระบวนการพัฒนาระบบพีจีเอสเครือข่ายเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS) แปดรีว สามารถอธิบายในภาพรวมได้ 3 กระบวนการ คือ กระบวนการที่ 1 การจัดตั้งเครือข่ายเพื่อพัฒนาระบบพีจีเอส กระบวนการที่ 2 การเคลื่อนไหวเครือข่ายและกำหนดมาตรฐานระบบพีจีเอส และกระบวนการที่ 3 การเจริญเติบโตของเครือข่ายและการขยายระบบพีจีเอส ซึ่งกระบวนการขับเคลื่อนการดำเนินงานตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงพร้อมกับการมีส่วนร่วมของสมาชิกและสามารถพึ่งตนเองได้ในระดับครัวเรือนและชุมชน โดยตลอดกระบวนการพัฒนาระบบพีจีเอสเครือข่ายเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS) แปดรีว ซึ่งเป็นระบบรับรองคุณภาพสินค้าเกษตรอินทรีย์โดยชุมชนมีส่วนร่วมอย่างเข้มแข็งและต่อเนื่องของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย คือ นักวิชาการ ผู้บริโภค และเกษตรกร ภายใต้อาณัติการพื้นฐานความไว้วางใจซึ่งกันและกัน โดยการเป็นเครือข่ายทางสังคมที่พัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม รายละเอียดดัง Figure 7

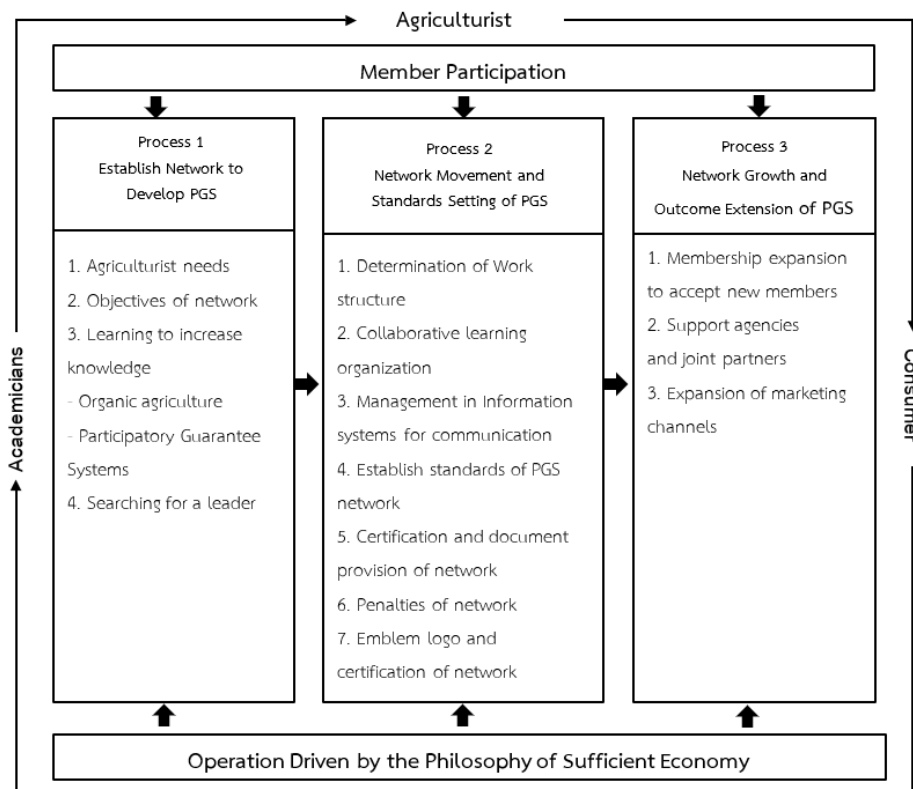

Figure 7 PGS development process of participatory organic agriculture networks (PGS) Pad Riew

ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการพัฒนาระบบพีจีเอสเครือข่ายเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS) แปรดริ้ว

พบว่าปัจจัย 5 ประการที่มีผลทำให้สามารถพัฒนาระบบพีจีเอสเครือข่ายเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS) แปรดริ้วประสบความสำเร็จ คือ สมาชิกที่ให้ความสำคัญกับการจัดตั้งเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ การมีส่วนร่วมของทุกภาคี ผู้นำและการบริหารระบบการรับรองและเครือข่าย การพัฒนาความสัมพันธ์และการใช้ประโยชน์จากเครือข่าย และการรักษาความสัมพันธ์และความต่อเนื่องในการดำเนินงาน

1. สมาชิกที่ให้ความสำคัญกับการจัดตั้งเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ เกิดจากความต้องการของเกษตรกรที่แท้จริงที่ต้องการทำเกษตรอินทรีย์ไว้เพื่อบริโภค แบ่งปัน และจำหน่าย รวมถึงการเพิ่มประสิทธิภาพในช่องทางการตลาดของสินค้าเกษตรอินทรีย์ที่ผลิตในชุมชน โดยให้ความสำคัญการสร้างเครือข่าย ความสัมพันธ์ของเครือข่าย การเรียนรู้กระบวนการระบบพีจีเอส การกำหนดมาตรฐานระบบพีจีเอสของเครือข่าย รวมถึงวิธีการตรวจประเมินแปลงเกษตรสมาชิก เกิดการเรียนรู้ไปพร้อมกันทำให้มีโอกาสแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างกัน และด้วยสมาชิกในเครือข่ายทำเกษตรอินทรีย์ด้วยใจรัก อันเป็นสิ่งที่กระตุ้นให้มีการสร้างและการเพิ่มขึ้นของเกษตรกรทั้งภายในและภายนอกชุมชนที่มีใจรักในการทำเกษตรอินทรีย์ ดังคำพูดของสมาชิกเครือข่ายดังนี้ “การทำเกษตรอินทรีย์ ถ้าใจไม่รักทำไม่ได้ จะไม่สามารถอดทนกับปัญหาและปริมาณผลผลิตที่น้อยกว่าการทำเกษตรเคมีได้”

2. การมีส่วนร่วมของทุกภาคี การมีส่วนร่วมในการพัฒนาระบบพีจีเอส เป็นส่วนสำคัญทำให้เกิดการพัฒนาและสามารถดำเนินกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งการมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่ายทำให้การพัฒนาระบบพีจีเอสประสบความสำเร็จ โดยการใช้รูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เริ่มตั้งแต่การมีส่วนร่วมตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล โดยผ่านกิจกรรม เช่น การประชุมประจำเดือน การอบรมความรู้ การรับข่าวสาร เป็นต้น รวมถึงการมีส่วนร่วมกับภาคีหน่วยงานภายนอกทั้งภาครัฐ และภาคเอกชนทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เช่น การทำการตลาด ความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับทำเกษตรอินทรีย์ เป็นต้น เกิดการพัฒนาระบบพีจีเอสของเครือข่ายได้ประสบความสำเร็จเป็นรูปธรรม

3. ผู้นำและการบริหารระบบการรับรองและเครือข่าย การบริหารระบบรับรองและเครือข่ายอาศัยการมีส่วนร่วม ของสมาชิก ในเครือข่ายทั้งหมดตามโครงสร้างการบริหารและสมาชิกทุกคน ประกอบกับการประชุมประจำเดือนเป็นการประชุมเพื่อแจ้งข่าวสารและ แลกเปลี่ยนปัญหาที่พบในการทำเกษตรอินทรีย์ ทั้งนี้ได้นำแนวทางพระราชดำริของรัชกาลที่ 9 มาปรับใช้ในการดำเนินงานของ เครือข่าย ซึ่งผู้นำเป็นต้นแบบในการผลักดันการทำเกษตรอินทรีย์และการพัฒนาโดยใช้ตนเองเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง เป็นที่ปรึกษาให้ คำแนะนำการทำเกษตรอินทรีย์ สมาชิกทุกคนสามารถแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารงานได้ และร่วมดำเนินการช่วยเหลือจน ประสบความสำเร็จด้วยการมีส่วนร่วมกันทุกภาคส่วนและก้าวเดินไปพร้อมกัน เพื่อให้เครือข่ายเกิดความผูกพัน มีกิจกรรมร่วมกันและมีความเคลื่อนไหวอย่างสม่ำเสมอ โดยให้ความสำคัญกับสมาชิกทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน ดังคำพูดสมาชิกที่ว่า “ผู้นำเครือข่ายของเราถือได้ว่าเป็นต้นแบบที่มีองค์ความรู้และประสบการณ์ในการทำเกษตรอินทรีย์ และเปิดโอกาสให้สมาชิกสามารถแสดงความคิดเห็นหรือโต้แย้งได้”

4. การพัฒนาความสัมพันธ์และการใช้ประโยชน์จากเครือข่าย การใช้ประโยชน์ในความสัมพันธ์การขยายเครือข่ายรับสมาชิก ใหม่ แลกเปลี่ยนร่วมกันผ่านกิจกรรมการเรียนรู้และประสบการณ์กับหน่วยงานภาคีที่สนับสนุนการดำเนินงานของเครือข่าย โดยการสนับสนุนองค์ความรู้ และงบประมาณในการดำเนินกิจกรรมของเครือข่าย ตลอดจนการหาช่องทางการตลาดสำหรับการ จำหน่ายผลผลิตของสมาชิก ซึ่งสามารถพึ่งตนเองได้เป็นรายได้เลี้ยงครอบครัวได้อย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ดังคำพูดของสมาชิกที่ว่า “เครือข่ายทำให้เรามีกิจกรรมทำ สร้างรายได้และมีความรู้การเกษตรเพิ่มขึ้นระหว่างเพื่อนที่ทำการเกษตรด้วยกัน”

5. การรักษาความสัมพันธ์และความต่อเนื่องในการดำเนินงาน เครือข่ายได้มีการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี เพื่อรักษาความสัมพันธ์ที่ดีด้วยกิจกรรมในเครือข่ายและการสื่อสารระหว่างกัน รวมทั้งให้ความช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาภายในเครือข่าย ซึ่งจะช่วยเหลือตั้งแต่กระบวนการผลิตถึงการจัดจำหน่ายผลผลิต รวมถึงการเพิ่มมูลค่าสินค้า ทำให้เกิดความเข้มแข็งและมี กระบวนการพัฒนาที่ต่อเนื่อง

สรุปและวิจารณ์

ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการพัฒนาระบบพีจีเอสดำเนินการไปพร้อมกับการพัฒนาเครือข่ายเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS) แปรตัว แบ่งเป็น 3 กระบวนการ คือ 1) การจัดตั้งเครือข่ายเพื่อพัฒนาระบบพีจีเอส 2) การเคลื่อนไหวเครือข่ายและการกำหนด มาตรฐานระบบพีจีเอส และ 3) การเจริญเติบโตของเครือข่ายและการขยายผลระบบพีจีเอส สอดคล้องกับแนวคิดของ (ปาริชาติ และ คณะ, 2543; IFOAM, 2019) สามารถอธิบายได้ดังนี้ 1) การจัดตั้งเครือข่ายเพื่อพัฒนาระบบพีจีเอส เกิดจากการรวมกลุ่มของเกษตรกรที่ ผลิตผักอินทรีย์ตระหนักถึงสุขภาพและความปลอดภัยในอาหารว่าหากอาหารไม่ปลอดภัยจะส่งผลเสียต่อสุขภาพและขยายช่องทาง การตลาดของเกษตรอินทรีย์ ในการจัดตั้งเครือข่ายสมาชิกมีความกระตือรือร้นในการศึกษาความรู้ในระบบพีจีเอสและเกษตรอินทรีย์ ซึ่ง เป็นการทำให้เครือข่ายมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพราะเกิดจากความต้องการที่แท้จริงตั้งแต่การจัดตั้งเครือข่ายขึ้นมา สอดคล้องกับผล การศึกษาของ ฤชดา และคณะ (2555) พบว่า สมาชิกกลุ่มมีความสนใจเกษตรอินทรีย์และต้องการรวมกลุ่มในการแก้ปัญหาการใช้ สารเคมีของเกษตรกรทำให้ส่งผลเสียต่อสุขภาพและเพื่อพัฒนาชุมชนที่เข้มแข็ง 2) การเคลื่อนไหวเครือข่ายและการกำหนดมาตรฐาน ระบบพีจีเอส โดยที่เครือข่ายสามารถจัดกระบวนการดำเนินงานของเครือข่าย เคลื่อนไหวได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งการกำหนดโครงสร้างการ ทำงานของเครือข่ายสามารถรู้บทบาทความรับผิดชอบของสมาชิกและผู้นำที่สามารถบริหารเครือข่ายเข้มแข็งและเป็นตัวอย่างในการ ปฏิบัติเกษตรอินทรีย์ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ธวัชชัย และ ยุภาพรณ (2560) พบว่า กลุ่มเกษตรอินทรีย์เคลื่อนไหวโดยสมาชิก กลุ่ม ด้วยการกำหนดโครงสร้าง การประชุมสมาชิก รวมถึงการถ่ายทอดองค์ความรู้เกษตรอินทรีย์ เช่นเดียวกัน โดยที่การพัฒนา แลกเปลี่ยนเรียนรู้ กำหนดมาตรฐานระบบพีจีเอสและบทลงโทษในกรณีที่ทำผิด รวมถึงการออกแบบตราสัญลักษณ์และใบรับรอง มาตรฐานของเครือข่าย ทุกกิจกรรมผ่านความเห็นชอบในมติที่ประชุมเครือข่าย และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เข้ามามีส่วนร่วมในการ เคลื่อนไหวของเครือข่ายได้อย่างต่อเนื่อง ในส่วนนี้สอดคล้องกับแนวคิดกระบวนการระบบพีจีเอสของ Herve (2014) กล่าวว่า ระบบ พีจีเอสประกอบด้วยกฎระเบียบที่ตกลงร่วมกัน การขับเคลื่อนที่ต่อเนื่อง และเอกสารที่จำเป็นในการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกร เพื่อ การรับรองและควบคุมมาตรฐาน 3) การเจริญเติบโตเครือข่ายและการขยายผลระบบพีจีเอส การที่เครือข่ายจะสามารถเจริญเติบโตต้อง

ทั้งการมีส่วนร่วมของสมาชิกที่ช่วยกันพัฒนาเครือข่ายขึ้น จนสามารถก้าวข้ามปัญหาหรืออุปสรรคที่เกิดขึ้น ด้วยการมีใจรักในการทำ การเกษตรพร้อมกับการขยายรับสมาชิก สร้างความสัมพันธ์กับภาคีที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการขยายช่องทางจำหน่ายผลผลิต สอดคล้องกับ ผลการศึกษาของ (กนกวรรณ, 2558; พนาผาศ และคณะ 2562) พบว่า มีการขยายรับจำนวนสมาชิกเพื่อทำให้มีผลผลิตและอำนาจใน การต่อรองทางการตลาดรวมถึงการสร้างสัมพันธ์กับหน่วยงานหรือภาคี เป็นการพัฒนาอย่างต่อเนื่องสามารถพึ่งตนเองได้อย่าง ยั่งยืน

สำหรับปัจจัยแห่งความสำเร็จในการพัฒนาระบบพีจีเอสเครือข่ายเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS) แปรตรี มี 5 ปัจจัย คือ 1) สมาชิกที่ให้ความสำคัญกับการจัดตั้งเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ สมาชิกทุกคนมีความตระหนักในการจัดตั้งเครือข่ายตั้งแต่เริ่มต้นมีใจรัก ในการทำเกษตรอินทรีย์ 2) การมีส่วนร่วมของทุกภาคี ซึ่งการมีส่วนร่วมมีความสำคัญในการพัฒนา เป็นส่วนขับเคลื่อนสมาชิกและ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาระบบพีจีเอส 3) ผู้นำและการบริหารระบบการรับรองและเครือข่าย การบริหารระบบการรับรองและ การดำเนินงานของเครือข่ายสมาชิกทุกคนสามารถแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารงานและร่วมกันวางแผน เกิดการแลกเปลี่ยน ร่วมกัน จึงทำให้เครือข่ายมีความผูกพันและสามารถบริหารเครือข่ายให้ประสบความสำเร็จ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ทศนีย์ (2555) พบว่า ผู้นำเปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ประกอบกับผู้นำมีความรู้ความสามารถและ ประสบการณ์สามารถดำเนินงานได้อย่างประสิทธิภาพ 4) การพัฒนาความสัมพันธ์และการใช้ประโยชน์จากเครือข่าย ซึ่งเครือข่ายสร้าง ความสัมพันธ์ผ่านกิจกรรมของเครือข่ายและเรียนรู้ประสบการณ์กับหน่วยงานภายนอกที่เป็นภาคีสันสนุนการทำงานของเครือข่าย เป็น ส่วนหนึ่งของการจัดการความรู้ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับเครือข่ายในการให้สมาชิกมีความเข้าใจตรงกันในการดำเนินงาน และสมาชิกทุก คนได้รับผลประโยชน์จากเครือข่าย เชื่อมประสานกันกับเครือข่ายอื่นในกิจกรรมที่หลากหลายมากขึ้น สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ยุพิน และ นิษฐา (2559) พบว่า เครือข่ายด้านผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ สร้างความเข้าใจให้กับกลุ่มเกษตรกร ชุมชน และเชื่อมโยงกับ สถาบันการศึกษาวิจัยและภาครัฐ ทำให้เกิดศูนย์การเรียนรู้เครือข่ายเกษตรอินทรีย์ผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ 5) การรักษาความสัมพันธ์และความ ต่อเนื่องในการดำเนินงาน ด้วยกิจกรรมภายในเครือข่ายอย่างต่อเนื่องเพื่อรักษาความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน โดยพบปะแลกเปลี่ยน รวมทั้ง ความช่วยเหลือซึ่งกันระหว่างสมาชิก ให้เครือข่ายเกิดความเข้มแข็งและมีกระบวนการพัฒนาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่กระบวนการก่อตั้ง เครือข่ายเพื่อพัฒนาระบบพีจีเอส การเคลื่อนไหวเครือข่ายและการกำหนดมาตรฐานระบบพีจีเอส รวมถึงการเจริญเติบโตเครือข่ายและ การขยายผลระบบพีจีเอส ทั้งนี้เพราะผู้นำ สมาชิก และหน่วยงานที่เป็นภาคี มีส่วนร่วมในการพัฒนากิจกรรมอย่างต่อเนื่องทำให้ เครือข่ายประสบความสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ยุพิน (2559) พบว่า เครือข่ายของเกษตรกรผู้ปลูก หอมแดงพันธุ์ ได้มีการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง เช่น มีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการเสริมสร้างความรู้และประสบการณ์ เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

1. จากการเก็บข้อมูลและสังเกตกิจกรรมของเครือข่ายพบว่ายังไม่มีกำหนดเป้าหมายในการพัฒนาเครือข่าย ดังนั้น หากมีการกำหนดแผนกลยุทธ์ในการพัฒนาที่ชัดเจน อาจจะทำให้เครือข่ายสามารถเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน และสร้างความ เข้มแข็งและยั่งยืนในการพัฒนาระบบพีจีเอสให้เป็นที่ยอมรับในวงกว้างมากขึ้น
2. จากผลการศึกษาพบว่า การตรวจแปลงสมาชิกมีค่าใช้จ่ายค่อนข้างสูง ประกอบกับผู้ตรวจมีจำนวนน้อยและต้องเดิน ทางไกล เพราะมีการขยายพื้นที่ในการรับสมาชิกใหม่ ดังนั้นจึงควรมีการพัฒนาสมาชิกเครือข่ายเป็นผู้ตรวจแปลงมากขึ้น โดยการพัฒนาลักสูตรผู้ตรวจแปลงของเครือข่ายขึ้น
3. จากบทเรียนการพัฒนาระบบพีจีเอสภาครัฐ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรนำไปปรับใช้ในการส่งเสริมการทำ ระบบพีจีเอสตามกระบวนการในการพัฒนาระบบพีจีเอสในพื้นที่อื่นตามบริบทของชุมชน เพื่อขยายการผลิตและเพิ่มพื้นที่เกษตรอินทรีย์ โดยในการส่งเสริมควรมีการสำรวจความต้องการของชุมชนที่แท้จริง เพื่อให้การส่งเสริมเป็นไปตามความต้องการของชุมชน
4. ควรมีการศึกษาการพัฒนาระบบพีจีเอสในพื้นที่อื่น ร่วมด้วยเพื่อเป็นการเปรียบเทียบกระบวนการพัฒนาระบบ พีจีเอสที่แตกต่างกันตามบริบทชุมชน เพื่อเป็นข้อมูลให้ชุมชนที่สนใจสามารถนำมาปรับใช้เป็นต้นแบบในการพัฒนาระบบพีจีเอส

คำขอบคุณ

งานวิจัยครั้งนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนวิจัยสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง และได้รับทุนอุดหนุนศึกษาต่อในระดับบัณฑิตศึกษา คณะเทคโนโลยีการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง สุดท้ายขอขอบคุณเครือข่ายเกษตรกรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS) แปรริ้ว

เอกสารอ้างอิง

- กนกวรรณ บวรอารักษ์. 2558. กระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงแพะในเขตทุ่งครุ. สารนิพนธ์ปริญญาพัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. กรุงเทพฯ.
- กฤษฎา ภัคติ ธนรัช เมฆขยาย, ยงยุทธ ศรีเกี้ยวพิน, ชัยน สุวรรณ, อุบล ทศนโกวิท, สุวิชา อินหนองฉาง, ศุภลักษณ์ ล้อมลาย และสุจิตรา อมรสวรรณ. 2555. กระบวนการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรใน อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ และการบูรณาการสร้างและพัฒนาระบบตลาดเกษตรกรอินทรีย์. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้. เชียงใหม่.
- คณะกรรมการพัฒนาเกษตรกรอินทรีย์แห่งชาติ. 2560. ยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรกรอินทรีย์แห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2564. สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, กรุงเทพฯ.
- คณะกรรมการพัฒนาเกษตรกรอินทรีย์แห่งชาติ. 2563. แผนปฏิบัติการด้านเกษตรกรอินทรีย์ พ.ศ. 2560 – 2565. สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, กรุงเทพฯ.
- จินตนา อินทรมงคล. 2559. คู่มือการรับรองเกษตรกรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม พีจีเอส. บริษัท คอมมา ดีไซน์แอนด์พริ้นท์ จำกัด, กรุงเทพฯ.
- ดุสิต อธิวัฒน์, จินตนา อินทรมงคล, สมชัย วิสารทพงศ์, ปริญญา พรสิริชัยวัฒนา และลักขมี เมตปราณี. 2559. มาตรฐานเกษตรกรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วมคืออะไร?. Thai Journal of Science and Technology. 5: 119-134.
- ทัศนีย์ ดวงแยม. 2555. กระบวนการสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มเกษตรกรโป่งน้ำร้อนที่ได้รับรางวัลสถาบันเกษตรกรดีเด่นแห่งชาติ ปี 2552 อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่. การค้นคว้าแบบอิสระ ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. เชียงใหม่.
- รัชชัย เสือเมือง และยุภาพรรณ มั่นกระโทก. 2560. การถอดบทเรียนกระบวนการพัฒนากลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ ชุมชนบ้านเขาดิน อำเภอคลองหาด จังหวัดสระแก้ว. วารสารเกษตรกรรมไทย. 10: 49-59.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร, พระมหาสุทนต์ ออบุ่น, สหทัยา วิเศษ, จันทนา เบญจทรัพย์ และชลกาญจน์ ฮาชันนารี. 2543. กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. สำนักกองทุนและสนับสนุนงานวิจัย, กรุงเทพฯ.
- พนามาศ ตีรวรรณกุล, เมตตา เร่งชวนขวย, เสถียร แสงแถวทิม, อรุช นวราช และชฤทธิพร เม็งเกร็ด. 2562. การถอดบทเรียนการขับเคลื่อนเกษตรกรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วมของเกษตรกรในโซ่คุณค่าสามพรานโมเดล. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ สำนักกองทุนสนับสนุนการวิจัย. กรุงเทพฯ.
- ยุพิน เกื่อนศรี. 2559. การพัฒนาเครือข่ายด้านการผลิตและการตลาดหอมแดงของเกษตรกรในตำบลทุ่งยั้ง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์. วารสารพัฒนาสังคม. 18: 85-102.
- ยุพิน เกื่อนศรี และนิชภา โมราถบ. 2559. การพัฒนาเครือข่ายเกษตรกรผู้ปลูกข้าวอินทรีย์ในจังหวัดอุตรดิตถ์ กรณีศึกษาตำบลวังกระพือ อำเภอเมือง จังหวัดอุตรดิตถ์. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง. 5: 116-132.
- สรธรรม เกตตะพันธุ์, กฤติเดช อนันต์, ดุสิต อธิวัฒน์ และลักขมี เมตปราณี. 2561. ผลของการใช้ระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม (พีจีเอส) ในชุมชนเกษตรกรอินทรีย์. Thai Journal of Science and Technology. 7: 333-354.
- สุภางค์ จันทวานิช. 2554. การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 10. โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- Herve, B. 2014. Global Comparative study on interactions between social Processes and Participatory Guarantee Systems. IFOAM - Organics International, Bonn.

- Hruschka, N., S. Kaufmann, and C. R. Vogl. 2021. The benefits and challenges of participating in Participatory Guarantee Systems (PGS) initiatives following institutional formalization in Chile. *International Journal of Agricultural Sustainability*. 1-15.
- IFOAM. 2019. PGS Guidelines: How to Develop and Manage Participatory Guarantee Systems for Organic Agriculture. IFOAM - Organics International, Bonn.
- Kaufmann, S., and C. R. Vogl. 2018. Participatory Guarantee Systems (PGS) in Mexico: a theoretic ideal or everyday practice?. *Agriculture and human values*. 35: 457-472.
- Willer, H., J. Travnicek, C. Meier, and B. Schlatter. 2021. *The World of Organic Agriculture: Statistics and Emerging Trends 2021*. Research Institute of Organic Agriculture FiBL, Frick, and IFOAM-Organics International, Bonn.